

Velayetin Değiştirilmesi

Modification of Custody

Caner Taşatan*

ÖZ

Velayet sahibi olmayan ana veya babaların, çocuğun korunması önlemlerinden biri olarak, bu hak ve yükümlülüğün veliden alınarak kendilerine verilmesini mahkemeden talep etmelerine sıklıkla rastlanılır. Bu yöndeki talebin ileri sürüldüğü yargılamalar, öğretilerde ve uygulamada, “velayetin değiştirilmesi davası” olarak adlandırılırlar. Velayetin değiştirilmesi davasının ana veya baba dışındaki kişiler tarafından da açılmasına teorik bir engel yoktur. Velayetin değiştirilmesini talep eden, velayetin kurulma anına ilişkin durumun değişikliğini ve bunun velayetin değiştirilmesi için yeterli/haklı bir sebep olduğunu ispat etmelidir. Ancak belirtilen durumların varlığı ispat edilse dahi velayetin değiştirilmesine karar verilmesi zorunlu değildir. Zira her durumda çocuğun üstün yararı gözetilir ve ona göre karar verilir. Taleple bağlı olmayan hakim, velayetin değiştirilmesi talebinin kabulü yerine, çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerin alınmasına da karar verebilir. Bu tür davalarda, özellikle ayırt etme gücü yerinde olmayan çocuklara temsil kayıımı atanması zorunlu olmalıdır. Velayetin değiştirilmesine ilişkin kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmezler ancak şekli anlamda bölge adliye mahkemesi kararı ile kesinleşirler.

Anahtar Kelimeler: Velayet, Çocuk, Çocuğun temsili, Çocuğun korunması, Velayetin kaldırılması

ABSTRACT

As one of the child protection measures, the requests of parents who do not have custody, before the courts, that this right and obligation be taken from the guardian and entrusted to them, are frequently encountered. The judgments in which this claim is made are called “the case of Modification of Custody” in doctrine and practice. Theoretically, it is possible for the case of Modification of Custody to be filed by people other than the mother or father. The claimant to modify custody must prove that the situation at the time of custody entrustment has changed and that this is a sufficient/justifiable ground for a change. However, even proving the existence of the stated situations does not necessitate the decision to change the custody. Because in all cases, the best interests of the child are taken into consideration and the decision is made accordingly. Instead of accepting the request for a modification of custody, the judge, who is not bound by the request, may also decide to take other measures concerning the protection of the child. In such cases, it should be mandatory to assign a judicial factor, especially to children who do not have sufficient mental competence. Decisions regarding the modification of custody do not constitute a final judgment materially, but procedurally, they become final with the decision of the regional court of appeal.

Keywords: Custody, Child, Child representation, Child protection, Withdrawal of custody

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-4090-324X

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Caner Taşatan

E-posta/E-mail: caner.tasatan@medeniyet.edu.tr

GİRİŞ

Velayet, ana ve babanın, kural olarak küçük ancak bazı durumlarda kısıtlı “çocuğun”¹ bakımının, korunmasının ve yetiştirilmesinin sağlanması amacıyla, onun kişiliği ve malvarlığı üzerinde sahip oldukları görev, yetki ve hakların bütünüdür ifade eder². Çocuğa ilişkin hak ve yükümlülüklerin bir arada bulunduğu bir kurum olan velayet, küçük veya kısıtlı üzerinde olması fark etmeksizin, çocuğun

- 1 Bu çalışmada “çocuk” kavramı, ana ve babanın birinci derecede altsoyunu, diğer bir deyişle kızını veya oğlunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Çocuğun yaşı önemsizdir. Ancak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin m. 1 hükmüne göre çocuk, “(...) daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan (...)” biçiminde ifade edilmektedir. Benzer biçimde çocuk, Türk Ceza Kanunu’nun m. 6/b hükmünde “(...) henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi” ve esasen bir ceza yargılaması kanunu olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m. 3/1 hükmünde de “(...) Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi (...)” olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen hükümlerin işaret ettiği bu kavram, Türk Medeni Kanunu’nda “küçük” olarak geçmektedir (örnek kabilinden bkz. TMK m. 12-14, m. 16, m. 126). Çalışmamızın konusunu oluşturan velayetin değiştirilmesi ise artık küçük olmayan ancak kısıtlanan, bununla birlikte ana ve babası hayatta olduğu için velayet altına alınan kişiler bakımından da söz konusu olabilir. Çocuk kavramı hakkında ayrıca bkz. Özge Yücel, *Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili* (Turhan 2011), 5 vd. Kısıtlanan ve velayet altına alınan kişilere “uygun düştüğü ölçüde” vesayet hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde bkz. ve karşı. Safa Koçoğlu, *Boşanmanın Çocuk Açısından Sonuçları* (Beta 2018) 42-43.
- 2 Kurt Affolter-Fringel and Urs Vogel, *Berner Kommentar, Die elterliche Sorge / der Kindesschutz, Art. 296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (Stämpfli 2016), Art. 296 N. 8-9; Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt and Thomas Geiser (eds), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I: Art. 1-456 ZGB* (5. Auflage, Helbing Lichtenhahn 2014), Schwenzer and Cottier, Art. 296 N. 3; Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds), *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen – und Familienrecht – Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB – PartG* (3. Auflage, Schulthess 2016), Breitschmid, Art. 296 N. 1; Peter Tuor, Bernhard Schnyder, Jörg Schmid and Alexandra Jungo, *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch* (Tuor/Schnyder/Jungo) (14. Auflage, Schulthess 2015), § 43 N. 1; Heinz Hausheer, Thomas Geiser and Regina E. Aebi-Müller, *Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches* (6. Auflage, Stämpfli 2018), N. 17.67; Thomas Sutter-Somm and Felix Kobel, *Familienrecht* (Schulthess 2009), N. 980-981; Cyril Hegnauer, *Grundriss des Kindesrechts und des übrigen Verwandtschaftsrechts* (5. Auflage, Stämpfli 1999), N. 25.02-25.04; BGE 136 III 353 E 3.1; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, Cumhur Özakman ve M. Enis Sarial, *Aile Hukuku* (3. bs., Filiz 1986), 503-504; Bülent Köprülü ve Selim Kaneti, *Aile Hukuku* (2. bs., Filiz 1989), 245; Kemal Oğuzman ve Mustafa Dural, *Aile Hukuku* (2. bs., Filiz 1998) 272; Hüseyin Hatemi ve Rona Serozan, *Aile Hukuku* (Filiz 1993), 341; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku İkinci Cilt Aile Hukuku* (20. bs., Beta 2017) 406-407; Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (6. bs., Turhan 2015), 1074-1075; Mustafa Dural, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku* (16. bs., Filiz 2021), N. 1686; Selma Bakır Çetiner, *Velayet Hukuku* (Yetkin 2000) 30; Cem Baygın, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha 2010) 259; Abdülkerim Yıldırım, *Türk Aile Hukuku* (Savaş 2014), 151; Bilal Köseoğlu ve Köksal Kocaaga, *Aile Hukuku ve Uygulaması* (Türkiye Barolar Birliği 2009), 486-487; Fulya Erlüle, *İsviçre Medeni Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Işığında Boşanmada Birlikte Velayet* (Yetkin 2019), 93-94; Erol Cansel, “Velayet Hakkı ve Kötüye Kullanılması Nedeniyle Kaldırılması” (1977) 1 Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975 137, 137-138; Ebru Ceylan, “Türk Medeni Kanunu’nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (2017) C. 19 (Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Şeref Ertaşa Armağan) 349, 352; Tuba Birinci Uzun, “Türk Medeni Kanunu’na Göre Velayetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli” (2016) 6 (1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135, 137; Cemil Çelik, “Velayetin Kaldırılması” (2004) 54 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255, 256. Benzer yönde bkz. Hasibe Sena Akkışla, *Velayetin Tevdi* (Turhan 2017) 17-20. Velinin velayetten doğan haklarının onun yetkileri ve bu yetkilerin aynı zamanda onun çocuğa karşı görevleri olduğu yönünde bkz. Gülçin Elçin Grassinger, *Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçükün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler* (On İki Levha 2009) 2. Benzer yönde bkz. Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku* (9. bs., On İki Levha 2021), 180. Velayetin bir “yüküm-hak” (İsviçre öğretisinde ifade edildiği biçimiyle “Pflichtrecht”) olduğu yönünde bkz. Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (2. bs., Vedat 2017), 250-251, 253; Mustafa Alper Gümüş, *Türk Medeni Hukukunda Kayyım* (Vedat 2006), 216 dn 772. Revizyon öncesi İsviçre hukukunda bkz. ve karşı. August Egger, *Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Familienrecht, Zweite Abteilung: Die Verwandtschaft Art. 252-359* (2. Auflage, Schulthess 1943), Art. 273 N. 5-7.

ebeveynine, ana ve babasına özgüdür³. Çocuk, pek çok durumda, ana ve babası evli iken doğar. Böyle durumlarda hem ana hem de baba çocuğun velisi olur. Ana ve baba, evlilikleri devam ettiği sürece velayeti birlikte kullanırlar (TMK m. 336/1). Evliliğin boşanma ile sona erdiği durumlarda ise velayet, çocuğun bırakıldığı tarafa ait olur (TMK m. 336/3)⁴. Ancak ana ve babanın birbirleriyle hiç evlenmemiş olmaları da mümkündür. Böyle durumlarda ise velayetin anaya ait olduğu kabul edilir (TMK m. 337/1)⁵.

Çocuğun velayetine tek başına sahip olan ana veya baba, bu kurumun içerisinde barındırdığı yükümlülükleri her zaman tam olarak yerine getirmeyebilir veya bunları yapmaya gücü yetmeyebilir⁶. Bu durum, temelinde, çocuğun bakımı, eğitimi ve yetiştirilmesi hususunda gerekli kararların alınıp uygulanmasına engel olur ve nihayetinde onun menfaatine aykırı sonuçlar doğurur. Böyle durumlarda çocuğun velayetine müdahale etmek ve onu yeniden düzenlemek gerekir⁷. Velayet taraflardan birine mahkeme kararıyla verilmiş olsa dahi durum böyledir zira velayete ilişkin kararlar kesin ve nihai bir hukuki durum yaratmazlar⁸. Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde hakim, resen veya talep üzerine⁹, çocuğun korunması için gerekli tüm önlemleri alır (TMK m. 346)¹⁰. Çocuğun korunması önlemlerinden biri olarak velayet sahibi olmayan kişinin (uygulamada hemen her defasında velayet sahibi olmayan ana ve babanın), mahkemeden, velinin bu hak ve yükümlülüklerinin ondan alınarak diğer ana veya babaya verilmesini, diğer bir deyişle “velayetin değiştirilmesini” talep etmelerine¹¹ sıklıkla rastlanılır. Nitekim bu yöndeki taleplerin

3 Breitschmid (2) Art. 296 N. 5.

4 Belirtelim ki TMK m. 336/3 hükmünün açık ifadesine rağmen öğretilerde ve uygulamada, özellikle TMK m. 166/3 hükmü kapsamında eşlerin mahkemeye birlikte başvurduğu veya bir eşin diğerinin davasını kabul ettiği “anlaşmalı boşanma” davalarında, tarafların anlaşmalarına bağlı olarak, hem annenin hem de babanın çocuk üzerinde “ortak (birlikte) velayet” sahibi olabileceği kabul edilmektedir. Tartışma ve görüşler için topluca bkz. Erlüle, *Birlikte Velayet* (n 2) 98 vd.; Birinci Uzun (n 2) 151 vd. Tarafların anlaşmaları olmaksızın verilen ortak velayet kararının aile hayatına saygı hakkının ihlali olduğu yönünde bkz. Anayasa Mahkemesi B 2018/27658, 06.10.2021 (RG 30.11.2021/31675). Ortak velayetin söz konusu olduğu durumlarda ana veya baba, halihazırda velayet sahibi olmasının doğal bir sonucu olarak, yalnızca diğer ana veya babaya ait velayetin kaldırılmasını yahut bunun düzenlenmesini talep edebilir. İsviçre hukukunda ise kural, ortak velayettir. Öyle ki daha önce evli olmayan çiftler bakımından dahi durum böyledir. İsviçre öğretisinde bkz. Affolter-Fringeli and Vogel (n 2) Art. 296 N. 16 vd.; Schwenzer and Cottier (n 2) Art. 296 N. 8b-8d; Tuor, Schnyder and Jungo (n 2) § 43 N. 5 vd.; Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.73 vd.; Breitschmid (n 2) Art. 296 N. 6. Ortak velayetin kural olmasının doğal bir sonucu olarak İsviçre hukukunda velayetin değiştirilmesi talebi, Türk hukukuna nazaran, oldukça sınırlı bir uygulama alanına sahiptir.

5 Velayetin kullanılması hususunda ayrıca bkz. Öztan (n 2) 1079 vd.; Birinci Uzun (n 2) 139 vd.

6 Hegnauer (n 2) N. 27.02.

7 Türk hukukunda velayetin mahkeme kararı ile düzenlenmiş olması zorunludur. İsviçre hukukunda ise “çocuk koruma daireleri” (*Kindeschutzbehörde*), bazı durumlarda ve özellikle tarafların anlaşmış olmaları ihtimalinde velayete ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin düzenlemeleri yapabilmektedir.

8 Baygın (n 2) 373. Bu durum, daha sonra açıklanacağı üzere, velayete ilişkin kararların çekişmesiz yargı işi olmasının doğal bir sonucudur.

9 Çocuğun korunması talebini her ilgilinin ileri sürebileceği hususunda tereddüt yoktur. Bu ilgilileri, çocuğun akrabaları, öğretmeni, başvurduğu doktor veya durumdan bilgi sahibi olan diğer üçüncü kişiler olarak sıralayabiliriz. Bkz. Sutter-Somm and Kobel (n 2) N. 1024. Çocuğun korunması talebinin her ilgilinin hakkı ve yükümlülüğü olduğu yönünde bkz. Hatemi ve Serozan (n 2) 368.

10 Bu tedbirler hakkında ayrıca bkz. Ceylan (n 2) 354 vd. İsviçre hukukunda bkz. Breitschmid (n 2) Art. 307 N. 1 vd.

11 Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku* (7. bs., Filiz 1990), 500.

ileri sürüldüğü yargulamalar, öğretide ve uygulamada, “velayetin değiştirilmesi davası”¹² olarak adlandırılırlar.

I. MAHKEMEDEN VELAYETİN DEĞİŞTİRİLMESİNİN TALEP EDİLMESİ

A. DAVANIN TARAFLARI

Çocuğa ilişkin hak ve yükümlülüklerin bir arada bulunduğu bir kurum olarak velayetin, çocuğun ana ve babasına özgü olduğunu belirtmiştik. Bunun doğal bir sonucu olarak velayetin değiştirilmesi davası, çocuğun velisine karşı yöneltilir. Çocuk ise bu davanın tarafı değildir ancak ilgilisidir. Velayetin değiştirilmesi davası, uygulamada hemen her defasında, velayet sahibi olmayan ana veya baba tarafından açılır. Böyle durumlarda velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya babanın, küçük veya kısıtlı olmaması gerekir¹³. Ancak belirtelim ki bu davanın ana veya baba dışındaki diğer ilgililer tarafından açılabilmesine de bir engel yoktur. Her ilgili, velayetin değiştirilmesini ve bu hak ve yükümlülüğün diğer ana veya babaya verilmesini talep edebilir. Özellikle ve sıklıkla karşılaşıldığı üzere büyük anne ve babalar tarafından velayetin düzenlenmesi talebinin ileri sürüldüğü davalarda hakim, değiştirilme talep edilmemiş olsa dahi, TMK m. 346 ve kısmen TMK m. 351 hükümlerinin kendisine sağladığı geniş yetki kapsamında, velayetin değiştirilerek başlangıçta dava dışında yer alan ana veya babaya verilmesine (yahut velayetin kaldırılması da dahil olmak üzere çocuğu koruyucu diğer önlemlerin alınmasına) karar verebilir¹⁴.

Velayetin değiştirilmesi davalarında, ilk aşamada, davalı ana veya babanın çocuk üzerindeki velayetinin sona erdirilmesi amaçlanır. Bu kapsamda velinin, dava sonucunda velayetin içerisinde barındırdığı hakları yitirmesi olasılığı dikkate alındığında, çocuğun yararına aykırı davranması

- 12 Velayetin değiştirilmesi talebinin ileri sürüldüğü yargulamalar, aşağıda da açıklanacağı üzere, birer çekişmesiz yargı işidir. Bu sebeple “velayetin değiştirilmesi davası”, esasen, isabetli bir terim değildir. Ne var ki bu çalışmada da bundan sonra, uygulamada bütünüyle yerleşen bu terim ve özellikle davacı-davalı terimleri kullanılmaktadır.
- 13 Burada bir hususa işaret etmek gerekir. Türk hukukunda ana veya babanın küçük veya kısıtlı olması, ilk planda, onların velayet sahibi olmasına engel değildir. Özellikle ana ve babanın evli olmadığı durumlarda, doğan çocuğun kendiliğinden ve tek başına velisi olan ananın küçük ve kısıtlı olmasına sıklıkla rastlanılır. TMK m. 337/2 hükmü, böyle durumlarda söz konusu velayetin düzenlenmesine (anadan alınmasına) ilişkindir. Benzer durumlarda baba bakımından da uygulanmaya elverişli olan bu hüküm, velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya babanın, küçük veya kısıtlı olmamasını dolaylı biçimde düzenler. Ayrıca belirtmek gerekir ki değiştirilen velayetin halihazırda küçük veya kısıtlı bir ana veya babaya verilmesi, aşağıda açıklanacağı üzere, çocuğun üstün yararına da aykırı olur. Ana veya babanın küçük veya kısıtlı olması durumunda hakim, çocuğun üstün yararını gözeterek onun korunmasına ilişkin başka önlemlerin alınmasına da karar verebilir. İsviçre hukukunda ise durum farklıdır. Zira ZGB Art. 296/3 hükmüne göre küçük veya kısıtlıların velayet sahibi olabilmeleri, ilk planda dahi, mümkün değildir. Bkz. Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.71; Breitschmid (n 2) Art. 296 N. 8.
- 14 Başlangıçta dava dışında yer alan ana veya babaya velayetin verilebilmesi, nihayetinde, bu kişilere karşı da bir dava açılması ve onların davaya eklenmeleriyle mümkündür. Ancak uygulamada bu yöndeki taleplerin ileri sürüldüğü davalar, istisnasız biçimde, reddedilmektedir. Bu “müstakar” ret anlayışının arkasında, velayetin kendisine verilmesini talep etmemiş ana veya babanın, velayetin içerisinde barındırdığı yükümlülükleri tam olarak yerine getirmeyeceği veya getiremeyeceği düşüncesi olabilir. Ne var ki velayetin aynı zamanda bir yükümlülük olması ve hiçbir koşulda bundan kaçınma imkanı olmaması dikkate alındığında, uygulamadaki bu anlayışın – kısmen haklılık payı taşımakla birlikte – teorik bir zemini olmadığını söylemek gerekir. Bkz. ve karşı. Akkişla (n 2) 120.

ihtimal dahilindedir. Sözgelimi, yargılamada çocuğun temsilcisi olarak yer alan velinin, çocuk adına gerçek dışı açıklamalarda bulunması veya yargılamayı etkileyecek başka usuli başvurularda bulunması pek muhtemeldir. Söz konusu bu durum, veli ile çocuk arasında bir “menfaat çatışması”¹⁵ olduğunu açıkça gösterir¹⁶. Menfaat çatışması içerisinde bulunan tarafların yargılamada birbirlerini temsil edebilmeleri mümkün değildir. Ayrıca çocuğun, velayete ilişkin davalar sırasında, davanın tarafı olmayan bağımsız bir kişi tarafından temsil edilmesine fayda vardır. Nitekim, daha sonra açıklanacak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin m. 12 hükmü de buna işaret eder. Bu sebeptendir ki velayetin değiştirilmesi davalarında, esasen velayete ilişkin bütün davalarda, yargılama sırasında çocuk adına bağımsız bir temsil kayyımı atanmasının zorunlu olduğu kanısındayız¹⁷. Aksi yöndeki Yargıtay¹⁸ ve Bölge Adliye Mahkemesi¹⁹ kararlarında isabet göremiyoruz. Özellikle, ayırt etme gücü yerinde olmayan çocuğun yargılama sırasında temsil edilmesi bakımından kendisine bir kayyım atanması ihtiyacı kendisini açıkça gösterir. Bununla birlikte hakim, ayırt etme gücüne sahip olan çocuğu dinleyerek, kayyım atanmasına gerek duymadan da velayetin değiştirilmesi hakkında karar verebileceğine işaret etmek gerekir²⁰.

Velayetin değiştirilmesi davalarında çocuk adına yargılamaya dahil olan temsil kayyımı, duruşmaya katılır, mahkemece toplanmak üzere delilleri gösterir veya bunları getirir, gerektiği takdirde davacı veya davalı lehine olması fark etmeksizin kanun yoluna başvurur. Bununla birlikte temsil kayyımı atanması, pratikte, önemli bir fayda da sağlamaz. Zira velayete ilişkin yargılama sırasında bu davada

- 15 Menfaat çatışması kavramı hakkında bkz. Gümüş (n 2) 46.
- 16 Çocuğun korunması önlemleri bakımından bkz. Yücel (n 1) 133-134. Velayetin kaldırılması bakımından bkz. Elçin Grassinger (n 2) 165-166; Ayşe Ziyen, *Velayet İlişkisi Bağlamında Çocuğun Ebeveyni Tarafından Temsili* (On İki Levha 2019), 165-168.
- 17 Bu yönde bkz. Kayseri 2 HD BAM, E 2020/256 K 2020/259, 04.03.2020: “(...) Velayet kamu düzenine ilişkin olup, bu hususta anne ile babanın istek ve beyanlarından ziyade çocuğun menfaatlerinin dikkate alınması zorunludur. Yine bu davalar çocuğun güvenliğini doğrudan ilgilendiren davalarlardır. Bu kadar önemli bir davada, velayet hakkına sahip anne ya da babanın, kural olarak temsil olunan Ann menfaatine hareket ettiği kabul edilse dahi her zaman çocuğun yararına davranmayacağı, herhangi bir sebeple çocuk aleyhine hareket ederek onun zararına bir durum yaratma ihtimali olduğu da tartışmasızdır. Olağandır ki, bu tür davalarda davanın açılış amacı da diğer tarafın çocuğun menfaatine aykırı davrandığı iddiasıdır. O hâlde çocuk ile yasal temsilcisi arasında bir menfaat çatışmasının olduğu kabul edilerek TMK'nın 426. maddesinin ikinci fıkrası gereğince küçüğe bir temsil kayyımı atanması gerekmektedir. (...)” Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK, E 2017/2-2486 K 2018/1148, 30.05.2018 (Kazancı); Yargıtay 2 HD, E 2017/2308 K 2017/7176, 08.06.2017; Yargıtay 2 HD, E 2014/25587 K 2015/4867, 18.03.2015 (Legalbank). Bkz. ve karşı. Gümüş (n 2) 183 vd.
- 18 Yargıtay HGK, E 2017/2-2069 K 2018/1179, 06.06.2018: “(...) İkinci olarak ise somut olayda davaya konu çocuğu temsil etmek üzere TMK'nın 426/2. maddesi uyarınca temsil kayyımının atanmasının gerekip gerekmediği hususu ön sorun olarak incelenmiş ve eldeki davanın velayetin değiştirilmesi istemine dair olduğu, velayetin değiştirilmesi talebine konu küçük ile boşanma kararıyla velayet kendisine bırakılan yasal temsilci davalı anne arasında; 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 426. maddesinin 2.bendinde öngörülen menfaat çatışmasının bulunmadığı, dolayısıyla temsil kayyımı atanmasının da gerekmediği kabul edilerek, ön sorun oy çokluğu ile aşılmış ve işin esasının incelenmesine geçilmiştir. (...)”. Yakın tarihli bu karar ve önceki dipnotta belirtilen güncel kararlar dikkate alındığında Hukuk Genel Kurulu'nun da bu konuda kesin bir görüş geliştiremediğini söyleyebiliriz. Temsil kayyımı atanmasına gerek olmadığı yönünde nispeten eski tarihli bkz. Yargıtay HGK, E 2007/2-251 K 2007/277, 16.05.2007 (Kazancı).
- 19 İzmir 16 HD BAM, E 2019/1672 K 2020/87, 07.02.2020: “(...) Her ne kadar velayetin değiştirilmesi davalarında kayyım atanmasına gerek yok ise de; somut olayda mahkeme tarafından küçüklerin temsil kayyımı ile temsiline gerek görülerek kayyım atanması için ihbarda bulunulmasına karar verilmesine ve ihbar sonrasında da kayyım atanmasının yapılmış olduğu dikkate alındığında artık karar kesinleşinceye dek küçüklerin mahkeme kararı gereğince atanan temsil kayyımı tarafından davada temsillerinin sağlanması gerekmektedir. (...)” (Legalbank).
- 20 Bkz. Sakarya 2 HD BAM, E 2019/1094 K 2020/122, 06.02.2020 (Legalbank).

görevli olan aile mahkemesi hakimi, temsil kayyımı atanması bakımından görevli sulh hukuk mahkemesine durumu bildirmekle yetinir. Bu da çoğu kez yalnızca yargılamayı yavaşlatır. Üstelik mahkemelerin iş yüküne bağlı olarak oldukça yavaş ilerleyen temsil kayyımı atanması süreci, çocuğun ergin olması ve velayetin ortadan kalkması aşamasına kadar dahi sürebilir. Oysa ivedi nitelikteki bu işler bakımından aile mahkemesinin de temsil kayyımı atayabilmesi mümkün olmalıdır²¹. Ne var ki mevcut kanuni düzenlemelerin buna elverişli olmadığını işaret etmemiz gerekir.

B. ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARININ GÖZETİLMESİ

Velayetin değiştirilmesi davalarında hakim, “çocuğun üstün yararını” gözetmekle yükümlüdür²². Belirtelim ki çocuğa ilişkin olarak mahkemeler, idari makamlar ve yasama organları tarafından yapılacak bütün işlemlerde onun üstün yararının gözetilmesi gerektiği, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 3/1 hükmünde²³ açıkça ifade edilmektedir. Bununla birlikte çocuğun üstün yararı kavramının neyi ifade ettiği belirsizdir²⁴. Esasen bu bir ölçüyü ifade eder. Ne var ki her çocuğun içerisinde bulunduğu aile, toplum, çevre, ekonomi gibi etkenler, çocuğun üstün yararı ölçüsünü göreceli hale getirir. Buna göre her somut olayda çocuğun üstün yararının neyi gerektirdiği hususu farklılaşır. Ancak bu gereklilik, temelinde, objektif bir durumu ifade eder. Çocuğun üstün yararının belirlenmesinde, subjektif biçimde, “onun bir yetişkin olması durumundaki farazi düşünceleri” doğrultusunda karar verilmemek gerekir²⁵. Buna göre hakim, çocuğun içerisinde

21 Bu yönde bkz. Köseoğlu ve Kocağa (n 2) 497, dn. 387.

22 İsviçre hukukunda ZGB Art. 296/1 hükmü, velayetin çocuğun üstün yararına yönelik olduğunu açıkça düzenler. Türk hukukunda buna ilişkin açık bir hüküm yoktur (karş. TMK m. 339/1). Bunun dışında, çocuğun üstün yararının çocuğun korunması önlemlerinin alınmasında temel ilke olduğu yönünde bkz. Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.152. Benzer yönde bkz. Tuor, Schnyder and Jungo (n 2) § 44 N. 5; Çocuğun üstün yararının velayete ilişkin hem bir kılavuz hem de sınır niteliği taşıdığı yönünde bkz. Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz and Roland Fankhauser (eds), *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar* (Orell Füssli 2016), Maranta, Art. 296 N. 2. Çocuğun korunması önlemlerinin alınması sırasında hakimin gözden uzak tutamayacağı tek hususun, “çocuğun menfaatini korumaya elverişli” bir önlem alınması olduğu yönünde bkz. Akıntürk ve Ateş (n 2) 436. Ayrıca bkz. Hatemi (n 2) 190.

23 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 3/1: “*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.*” Benzer biçimde, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m. 1, TMK m. 339/1 ve Çocuk Koruma Kanunu m. 4/b hükümleri, yine çocuğa ilişkin her türlü iş ve kararda, onun üstün yararının gözetilmesi gerektiğine işaret eder.

24 Bu kavram ve öğretideki tartışmalar için bkz. Affolter-Fringeli and Vogel (n 2) Art. 296 N. 13; Serozan (n 2) 65-67; Elçin Grassinger (n 2) 57-59; Yücel (n 1) 40-41; Baktır Çetiner (n 2) 32-33; Sevgi Usta, *Çocuk Hakları ve Velayet* (On İki Levha 2012), s. 92-94; İlknur Serdar, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı” (2007) 9 (Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 739, 744-745.

25 Karş. Elçin Grassinger (n 2) 60; Koçoğlu (n 1) 12; Kayseri 2 HD BAM, E 2020/542 K 2020/682, 05.10.2020: “(...) *Velayet düzenlemesinde; çocukla ana ve baba yararının çatışması halinde asıl olan küçüğün yararını korumak ve geleceğini güvence altına almaktır. Çocuğun yararı ise; çocuğun bedensel, fikri ve ahlaki bakımdan en iyi şekilde gelişebilmesi ve böyle bir gelişmenin gerçekleştirilmesi için, çocuğa sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların sağlanmış olmasıdır. Çocuğun bu konulardaki üstün yararını belirlerken; çocuk yetişkin biri olmuş olsaydı, kendisini ilgilendiren bir olayda, kendi yararı için ne gibi bir karar verebilecekti ise, çocuk için karar verme makamındaki kişinin de, aynı yönde karar vermesi; yani çocuğun farazi düşüncesi esas alınacaktır. (...)*” (Kazancı).

bulduğu koşulları dikkate alarak ve objektif biçimde belirlediği bir üstün yararı ölçüsünde, velayetin değiştirilmesi hakkında karar verir.

Velayetin değiştirilmesi talebinin kabulüne veya reddine karar verilmesinde çocuğun üstün yararı olup olmadığı hususu, hukuk dışında, özel ve teknik bir bilgiyi gerektirir. Bu yönüyle hakim, belirtilen bu dava türünde karar vermeden önce, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 5/1 hükmünde de işaret edildiği üzere, psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı bilirkişilere başvurur. Uygulamada, söz konusu davalarda, sosyal hizmet uzmanından alınan “sosyal inceleme raporu” (kararlarda kısaca “SİR” olarak ifade edilir) veya hükümde belirtilen kişilerden ibaret bir heyet bilirkişi raporunun alınması zorunlu olarak görülmektedir²⁶. Ne var ki bunlar bağlayıcı nitelik taşımaz. Buna göre, rapor yönünde veya aksi yönde karar verilmesinde bir engel yoktur. Ancak hakimin – dosya kapsamında alınmış başka bir rapor olmaksızın – bunların aksi yönde karar verebilmesi, pratikte, mümkün gözükmemektedir.

Velayetin değiştirilmesi davalarında, çocuk ile ana veya babanın yararının çatışması ihtimalinde çocuğun üstün yararına öncelik tanınır²⁷. Diğer bir deyişle ana veya babanın çocuk üzerinde velayet sahibi olmasındaki yararı, çocuğun üstün yararı karşısında dikkate alınmaz. Velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya babanın müşterek başka çocukları bulunması durumunda ise kardeşlerin ayrılmamasına dikkat edilir²⁸. Böyle durumlarda, kardeşlerin bir arada bulunmasında çocuğun üstün yararı olduğu kabul edilir. Velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya babanın başka bir kimseden çocuğu olması durumu biraz farklıdır. Böyle durumlarda çocuğun üstün yararı, kanımızca, diğer bir çocuğun üstün yararını incelemeyi de gerektirir. Buna göre velayeti değiştirilmesi talep edilen çocuğun üvey kardeşinin durumunun da sosyal inceleme raporu içerisinde incelenmiş olması isabetli olur.

26 Sosyal inceleme raporu, özellikle tek taraflı olarak sadece ana veya baba ile görüşüldüğü durumlarda, velayetin değiştirilmesi talebinin kabulü bakımından yeterli görülmemektedir. Bkz. Ankara 2 HD BAM, E 2019/2174 K 2020/1229, 21.10.2020: “(...) Mahkemenin kararına dayanak yaptığı 21.03.2019 havale tarihli sosyal inceleme raporunda, davalı baba ile görüşme sağlanmadan sadece davacı anne ve velayetin değiştirilmesi istenen küçük ile görüşme yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, müşterek çocuk Hatice Melek Köşirge konusunda alınan uzman raporu hüküm kurmaya yeterli değildir. O halde, mahkemeye, 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevine İlişkin Kanununun 5. maddesi uyarınca pedagoğ, psikolog ve sosyal hizmet uzmanından oluşan üç kişiden oluşacak heyet oluşturulup, taraflar, ortak çocuk ve gerekli görülen diğer kişilerle görüşme sağlanması ve tarafların oturdukları yerde sosyal inceleme yapılması sonucunda müşterek çocuğun velayeti konusunda daha kapsamlı rapor alınarak sonucu itibariyle karar verilmesi gerekirken, yetersiz uzman bilirkişi raporu dikkate alınarak eksik inceleme ve araştırmayla yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup, kaldırmayı gerektirmiştir. (...)” Benzer yönde bkz. Ankara 1 HD BAM, E 2020/292 K 2020/1526, 07.10.2020; Sakarya 2 HD BAM, E 2019/1093 K 2020/192, 17.02.2020; Adana 2 HD BAM, E 2019/988 K 2020/65, 09.01.2020 (Kazancı).

27 Baktır Çetiner (n 2) 33; Diyarbakır 2 HD BAM, E 2020/317 K 2020/347, 02.10.2020; Ankara 28 HD BAM, E 2019/1752 K 2020/620, 27.07.2020 (Kazancı).

28 Bilge Öztan ve Fırat Öztan, “Boşanmada Velayetin Tevdi” (2016) 1 (2) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 473, 487; Ankara 1 HD BAM, E 2019/183 K 2020/1533, 07.10.2020 (Kazancı).

C. ÇOCUĞUN DİNLENİLMESİ

Velayetin değiştirilmesi davalarında hakimın, karar vermeden önce, çocuğu dinlemesi gerekir²⁹. Belirtelim ki Yargıtay³⁰ ve Bölge Adliye Mahkemelerinin³¹ uygulaması tamamen bu yöndedir. Esasen çocuğun üstün yararının gözetilmesi de ancak bu sayede mümkün olabilir. Ne var ki Türk Medeni Kanunu'nda koruma önlemlerinin alınabilmesi için çocuğun dinlenilmesi gerektiğine ilişkin açık bir hüküm yoktur³². Buna karşın, Anayasa m. 90/5 hükmü kapsamında Türk hukuku bakımından kanun hükmünde ve gerektiğinde öncelikle uygulanabilir nitelikteki, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin m. 12 hükmüne göre, "(1) Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. (2) Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır." Ayrıca Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin m. 3 ve m. 6 hükümleri, yine çocuğa ilişkin davalarda onun görüşünün alınması gerektiği hususunu düzenlemektedir. Bu kapsamda, velayetin değiştirilmesi davalarında, ayırt etme gücü yerinde olan çocuğun doğrudan, buna sahip olmayan çocuk ise – yukarıda açıkladığımız üzere bu tür davalarda zorunlu olarak tayin edilmesi gerekli – temsil kayyımı aracılığıyla dinlenilmesi gerekir³³.

D. VELAYET SAHİBİ ANA VEYA BABANIN KUSURUNUN ARANMAMASI

Velayetin değiştirilmesi isteminin kabul edilebilmesi, velayet sahibi ana veya babanın kusurlu olmasına bağlı değildir³⁴. Zira velayetin değiştirilmesi, temelinde, çocuğun korunmasına ilişkin bir önlemdir. Velayetin değiştirilmesi davalarında kabul veya ret yahut çocuk hakkında başkaca bir

29 Çocuğun korunması önlemleri bakımından bkz. Elçin Grassinger (n 2) 84; Akkışla (n 2) 88. Karş. Öztan ve Öztan (n 28) 480-481: Yazarlara göre boşanmada velayetin tevdiinde çocuğun görüşünü açıklamasına imkan veren özel bir düzenleme olmadığı gibi Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin m. 12 hükmü de çocuğun dinlenilmesini zorunlu kılan bir hüküm değildir.

30 Yargıtay HGK, E 2018/1072 K 2019/185, 21.02.2019; Yargıtay 2 HD, E 2020/1626 K 2020/2774, 09.06.2020 (Kazancı).

31 Sakarya 2 HD BAM, E 2019/1093 K 2020/192, 17.02.2020; İstanbul 10 HD BAM, E 2016/15 K 2016/16, 03.11.2016 (Kazancı).

32 Bununla birlikte ana ve baba, çocuğa ilişkin önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar (TMK m. 339/3). İsviçre hukukunda ise çocuğun dinlenilmesi gerektiği hususu ZGB Art. 314a hükmünde açıkça düzenlenmektedir. İsviçre hukukundaki bu hükmün, Birleşmiş Millet Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin m. 12 hükmünden daha geniş kapsamlı olarak, çocuğa ilişkin bütün işlemlerde onun dinlenilmesi gerektiğini düzenlediği yönünde bkz. Affolter-Fringeli and Vogel (n 2) Art. 314a N. 32. Çocuğun dinlenilmesi usulü hakkında bkz. Yvo (n 2) Art. 314a N. 2-5. Çocuğun dinlenildiği yargılamada yalnızca karar için gerekli olan hususlar duruşma tutanağına geçirilir. Bkz. Häfeli (n 22) Art. 314a N. 4.

33 Çocuğun dinlenilmesi sırasında, çocuğun yaşına ve ihtiyacına göre, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı gibi kişilerin hazır bulundurulması gerekir. Aynı yönde bkz. Elçin Grassinger (n 2) 84.

34 Çocuğun korunması önlemleri bakımından bkz. Tuor, Schnyder and Jungo (n 2) § 44 N. 5; Oğuzman ve Dural (n 2) 302; Dural, Öğüz ve Gümüş (n 2) N. 1732; Akıntürk ve Ateş (n 2) 436-437; Elçin Grassinger (n 2) 48; Cansel (n 2) 143; Alper Uyumaz, "Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmal ve Anne Babaya Karşı Korunması" (2016) 14 (160) Legal Hukuk Dergisi 1971, 1979-1980. Velayetin kaldırılması bakımından bkz. Tekinay (n 11) 504; Çelik (n 2) 268.

koruma önlemi alınması kararı verilirken, hemen yukarıda da açıklandığı üzere, yalnızca çocuğun üstün yararı gözetilir. Buna göre, esasen bir yaptırım amacı taşımayan bu davada velayet sahibi ana veya babanın kusurunun aranmasına da gerek duyulmaz.

D. HAKİMİN TALEPLE BAĞLI OLMAMASI

Velayetin değiştirilmesi davalarında hakim, bu davanın kamu düzenini ilgilendirmesi bakımından, tarafların talepleriyle bağlı değildir. Bu tür davalarda re'sen araştırma ilkesi geçerlidir³⁵. Velayetin değiştirilmesi davasında hakim, davanın reddi veya kabulü dışında, TMK m. 347/1 hükmü kapsamında velayetin kaldırılması ve çocuğa vasi atanması yahut çocuğun bir aile yahut kuruma yerleştirmesi yönünde de karar verebilir³⁶. Öyle ki davanın velayetin değiştirilmesi talebiyle açılmış olması dahi gerekli değildir. Buna göre, kişisel ilişkinin yeniden düzenlenmesi talebini içeren bir davada mahkemenin velayetin değiştirilmesi yönünde karar verebilmesi de mümkündür³⁷. Belirtelim ki hakimin taleple bağlı olmaması, tarafların yargılama sırasında anlaşma sağlamış olmaları durumunda dahi geçerlidir. Bu kapsamda, ana ve babanın dava açıldıktan sonra velayetin değiştirilmesi veya değiştirilmemesi hususunda anlaşmış olmaları, hakimi bağlayıcı nitelik taşımaz. Benzer biçimde, davacı veya davalı sıfatlarını taşıyacak ana veya babanın davadan feragati yahut davayı kabul edebilmeleri de mümkün değildir.

II. VELAYETİN DEĞİŞTİRİLMESİ SEBEPLERİ

Velayetin değiştirilmesi, temelinde, velinin, diğer bir deyişle çocuğun bakım ve eğitimi hususundaki kararları alacak ve uygulayacak kişinin değişmesini ifade eder. Bunun doğal bir sonucu olarak velinin değişmesi, sayılan hususlar başta olmak üzere çocuğun hayatını ilgilendiren bütün konularda, önceki veli dönemine kıyasla oldukça farklı kararların alınıp uygulanmasına, nihayetinde çocuğun

35 Velayetin kaldırılması bakımından bkz. Hakkı Özlü, *Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması* (Adil 2002), 141 vd. Ayrıca bkz. Baygın (n 2) 276-277.

36 Bunun dışında, sözgelimi, çocuğun ergin olması sebebiyle velayetinin ortadan kalkması durumunda, davanın konusuz kalması sebebiyle esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi de mümkündür. Bkz. Yargıtay 2 HD, E 2021/4625 K 2021/5337, 28.06.2021: "(...) Ortak çocuklar 03.03.2001 doğumlu ... ve 07.05.2002 doğumlu ...'un karar tarihinden sonra ergin olduğu görülmektedir. Bu durumda, çocuklarla ilgili velayete ilişkin düzenleme yapılmasının yasal dayanağı kalmamış, dava konusuz hale gelmiştir. Ortak çocuklar ... ve ...'un velayetlerinin değiştirilmesi davası konusuz hale geldiğinden, yeniden hüküm oluşturulmak üzere hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir. (...)" (Legalbank); İzmir 2 HD BAM, E 2018/695 K 2018/954, 18.04.2018 (Kazancı). Çocuğun ölmesi veya evlatlık olarak verilmesi bakımından da durum böyledir.

37 Karş. Adana 2 HD BAM, E 2019/391 K 2020/37, 06.01.2020: "(...) Davalı vekilinin hükmün ikinci bendine yönelik istinaf başvurusunun incelenmesinde; dava; değişen şartlar nedeniyle velayeti davalı annede olan müşterek çocuk ile davacı baba arasındaki kişisel ilişkinin yeniden düzenlenmesine ilişkindir. Her ne kadar ilk derece mahkemesi hükmün ikinci bendinde çocuğun velayetinin davacıya verildiğinden bahisle çocuk mallerinin korunmasına ilişkin ihtarda bulunmuş ise de verilen bu karar HMK m.26 uyarınca taleple bağlılık ilkesine aykırı olmuştur. Kaldı ki velayetin değiştirilmesi ile ilgili somut dosya içerisinde herhangi bir dava söz konusu değildir. Bu sebeple davalı vekilinin bu konudaki istinaf başvurusun kabulüyle HMK m.353/1-b-2 dikkate alınarak mahkeme hükmünün ikinci bendinin hükümden çıkartılmasına karar vermek gerekmiştir. (...)" (Kazancı).

aleyhine sonuç doğurmaya elverişlidir³⁸. Bu sebeple velayetin değiştirilmesi, ilk bakışta, çocuğun yararı kapsamında değerlendirilmez. Velayetin değiştirilmesi talebinin kabul edilebilmesi, öncelikle, velayetin kurulma anından sonra ortaya çıkan ve çocuğun üstün yararına zarar veren veya bu ihtimali haiz bir yeterli/haklı sebebin³⁹ varlığına bağlıdır⁴⁰. “Velayetin değiştirilmesi sebepleri” olarak adlandırılabilir böyle bir sebep olmaksızın veya bu sebep ispat edilmeksizin velayetin değiştirilmesi kararı verilemez.

Velayetin değiştirilmesi sebepleri bazı hallerde kanun tarafından açıkça öngörülmüş, bazı hallerde ise Yargıtay-Bölge Adliye Mahkemesi kararları ile belirginleşmiştir. Çalışmamız kapsamında bunların sırayla incelenmesi isabetli olur. Ancak öncelikle, velayetin değiştirilmesi sebeplerinin bu sonucu doğurmasının, kural olarak, bunların süreklilik arz etmesine bağlı olduğunu ifade etmek gerekir⁴¹. Tek seferlik veya geçici sebepler, velayetin değiştirilmesi talebinin kabul edilmesi bakımından yeterli değildir. Buna göre, Yargı kararlarından anlaşılacağı üzere, velinin bulunduğu yerden sürekli kalmak niyetiyle başka yere gitmesi⁴² velayetin değiştirilmesi için yeterli/haklı bir sebep olarak kabul edilir ancak yılın belirli zamanlarında kısa süreli iş seyahatine çıkması⁴³ bu kapsamda değerlendirilmez.

A. DURUMUN DEĞİŞMESİ

Velayetin değiştirilmesi kararının verilebilmesi, esasen, velayetin kurulma anındaki durumun yeterli/haklı bir biçimde ve sürekli olarak değişmesi ihtimalinde söz konusu olur. Buna ilişkin olarak kanunda üç ayrı hükmün bulunduğunu görüyoruz: Çocuğun korunma önlemleri bakımından genel nitelikli TBK m. 351 hükmüne göre, “(1) Durumun değişmesi halinde, çocuğun korunmasına ilişkin önlemlerin yeni koşullara uydurulması gerekir. (2) Velayetin kaldırılmasını gerektiren sebep ortadan

38 İzmir 18. HD BAM, E 2019/2335 K 2020/606, 16.06.2020: “(...) Buna göre: mümkün oldukça çocuğun alıştığı ortamın değiştirilmemesine, velayetin verileceği taraf yanında kalmasının çocuğun bedeni, fikri, ahlaki gelişmesine engel olup olmayacağı yönünde ciddi ve inandırıcı delil olup olmadığı veya hemen meydana gelecek tehlikenin varlığının ispat edilemediği ve maddi durumun iyiliğinin tek başına velayetin değiştirilmesini gerektirmeyeceği hususunda mutlaka değerlendirilmelidir. (...)” (Kazancı).

39 Öztan (n 2) 788; Ceylan (n 2) 353. Ortak velayette taraflardan yalnızca birine ait velayetin kaldırılması bakımından bkz. Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.88.

40 Bu yönde bkz. Oğuzman ve Dural (n 2) 303 ancak karşı. s. 313, dn. 898. Karş. Tekinay (n 11) 500-501. İsviçre hukukunda ZGB Art. 298d hükmü, velayetin düzenlenmesinde “esaslı değişikliğin” (*wesentlicher Änderung*) gerekliliğini açıkça düzenlemektedir. Bkz. Affolter-Fringeli and Vogel (n 2) Art. 298d N. 5 vd.; Maranta (n 22) Art. 298d N. 2.

41 Öztan (n 2) 788; Baygın (n 2) 373. Velayetin kaldırılması bakımından bkz. Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları* (On İki Levha 2016) 988. Yargıtay HGK, E 2013/2-2085 K 2014/30, 22.01.2014: “(...) Somut olayda, velayeti anneye verilen erkek çocuk, 2003 doğumludur. Davacı tanıkları davalı annenin kusurlu davranışı konusunda somut bir beyanda bulunmadıkları gibi, davacı baba tarafından davalı annenin müşterek çocuğu gece geç saatlerde tek başına bıraktığı iddia edilmiş ise de, annenin yetişkin yaştaki erkek kardeşinin gözetimine güvenerek, çocuğunu dayısına emanet ettiği anlaşıldığından, bu konuda davalı anneye iafe edilebilecek bir kusur bulunmamaktadır. Öte yandan, davalı annenin çocuğu zeytin toplamaya götürdüğüne ilişkin iddia konusunda hiçbir tanığım görgüye dayalı bilgisi bulunmadığından, bu iddianın da yöntemince kanıtlandığından bahsetmek mümkün değildir. Kaldı ki, anneye iafe edilen her iki olay da münferit olup, süreklilik arz etmemesi nedeniyle velayetin değiştirilmesini gerektirecek ağırlıkta olduğu kabul edilemez. (...)” (Kazancı). Ancak velinin çocuğa karşı ağır bir suç işlemesi durumunda olduğu gibi, velayetin değiştirilmesi talebinin tek seferlik bir sebepten ötürü dahi kabul edilebilir olduğuna işaret etmek gerekir.

42 Bunun uygulamada en sık karşılaşılan velayetin değiştirilmesi sebebi olduğu yönünde bkz. Baygın (n 2) 375.

43 Ankara 1 HD BAM, E 2020/271 K 2020/1554, 08.10.2020 (Kazancı).

kalkmışsa hâkim, re'sen ya da ana veya babanın istemi üzerine velâyeti geri verir"; durum değişikliğini örnekleyen TMK m. 183 hükmüne göre "Ana veya babanın başkısıyla evlenmesi, başka bir yere gitmesi veya ölmesi gibi yeni olguların zorunlu kılması hâlinde hâkim, re'sen veya ana ve babadan birinin istemi üzerine gerekli önlemleri alır"; ana veya babanın evlenmesi durumuna özgü TMK m. 349 hükmüne göre ise, "Velâyete sahip ana veya babanın yeniden evlenmesi, velâyetin kaldırılmasını gerektirmez. Ancak, çocuğun menfaati gerektirdiğinde velâyet sahibi değiştirilebileceği gibi, durum ve koşullara göre velâyet kaldırılarak çocuğa vasi de atanabilir".

Ana veya babanın yeniden evlenmesi, TMK m. 183 ve m. 349 hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, çocuğun korunması önlemlerinin alınması ve buna bağlı olarak velayetin değiştirilmesi bakımından tek başına yeterli/haklı bir sebep değildir⁴⁴. Ne var ki burada yine çocuğun üstün yararı gözetilir. Özellikle ayırt etme gücü yerinde olan çocuğun yeniden evlenen velinin yanında kalmak istememesi, velayetin değiştirilmesi sonucunu doğurabilir. Böyle durumlarda, velayetin değiştirilmesini talep eden kimsenin bu hak ve yükümlülükleri yerine getirip getiremeyeceği hususunun da sosyal inceleme raporunda irdelenmiş olması aranır⁴⁵. Ana veya babanın başka bir yere gitmesi, çocuk ile birlikte veya ondan ayrı olmak üzere, iki ihtimalde de gerçekleşebilir. Sözgelimi, çocuğun velayet sahibi olmayan ana veya baba ile kişisel ilişki kurmasına engel olmak üzere uzak bir yere götürülmesi⁴⁶ birinci ihtimale, velayet sahibi ana veya babanın çocuğun eğitim gördüğü yerden başka bir şehirde yaşamaya başlaması ikinci ihtimale örnek gösterilebilir⁴⁷. Başka bir yere gitme durumunun, yukarıda da açıklandığı üzere, süreklilik arz etmiş olması ve çocuğun üstün yararına aykırı olması durumunda velayetin değiştirilmesine karar verilebilir. Ana veya babanın ölmesi durumunda ise diğer ana veya babanın açacağı dava, esasen burada bir değişim talebi mümkün olmadığı için, velayetin değiştirilmesi sebebi olarak değil, velayetin düzenlenmesi veya velayetin (geri) verilmesi sebebi olarak kabul edilmelidir⁴⁸.

Görüldüğü gibi velayetin değiştirilmesi bakımından kanunda öngörülen sebepler sınırlı sayıda değildir. Yargı kararlarından anlaşılacağı üzere velayet sahibi ana veya babanın iş yaşamı ilişkileri ve

44 Bu yönde bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (4. bs., Turhan 2019) 517. İsviçre hukukunda revizyon öncesi ZGB Art. 286 hükmü de bu yöneydi. Bkz. Egger (n 2) Art. 286 N. 2-3.

45 Ankara 1 HD BAM, E 2019/1459 K 2020/1563, 08.10.2020: "(...) Yapılan yargılama ve toplanan delillerden; tarafların 09.09.2017 tarihinde kesinleşen kararlar boşandıkları, 2010 doğumlu ortak çocuğun velayetinin anneye bırakıldığı, tarafların boşanmalarından sonra annenin yeniden evlendiği, görüşlerini açıklama olgunluğuna ulaşan ortak çocuğun annenin yeni eşi ile birlikte yaşamak istemediğini beyan ettiği, sosyal inceleme raporunda davacı babanın velayet görevini yerine getirebileceği görüşünün yer aldığı, bu itibarla çocuğun görüşü doğrultusunda velayetin değiştirilmesinin çocuğun üstün yararına aykırı olmayacağı, velayetin değiştirilmesi koşullarının gerçekleştiği anlaşılmaktadır. (...)" (Kazancı).

46 Bu yönde bkz. Özden Özer Taşkın, "Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi" (2020) 6 (1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 251.

47 Bu ikinci ihtimal, daha sonra açıklanacak, TMK m. 348 hükmü kapsamında bir velayetin kaldırılması sebebi de olabilir.

48 Karş. Zeynep Yargıç, *Türk Hukuku'nda Anlaşılabilir Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları* (On İki Levha 2021), 189-190. Anılan yazarca da atfı yapılan ancak burada belirttiğimiz yönde bkz. Yargıtay 2 HD, E 2008/20203 K 2009/8351, 30.04.2009: "(...) Osmaniye 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2002/279 – 283 Sayılı boşanma kararı ile 14.08.1999 doğumlu küçük M. K. G.'nin velayeti baba M. G.'ye verilmiş, baba M.. G.. 13.07.2008 tarihinde ölmüştür. Çocuğun velayeti askıda olup kendiliğinden anneye geçmez. (...) O halde mahkemece davalı anneye küçüğün velayetinin kendisine tevdi edilmesi yönünde dava açması için süre verilmesi (...)" (Kazancı).

psikolojik olarak çocuklar üzerinde hissettirdiği baskı ve ihmallerin varlığı⁴⁹ gibi sebepler, velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli birer sebep olarak kabul edilmektedir.

B. VELAYETİN KALDIRILMASI SEBEPLERİ

Velayetin değiştirilmesi davalarında, ilk aşamada, davalı ana veya babanın çocuk üzerindeki velayetinin sona erdirilmesinin amaçlandığını belirtmiştik. Velayeti sona erdiren durumlardan biri de velayetin kaldırılmasıdır. Buna göre, TMK m. 348/1, b. 1-2 hükümlerinde düzenlenen velayetin kaldırılması sebeplerinin⁵⁰, aynı zamanda, birer velayetin değiştirilmesi sebebi oldukları kendiliğinden anlaşılır. Ancak velayetin kaldırılması, kanunda çocuğun korunması önlemlerinden en ağırıdır⁵¹. Mahkemenin velayetin kaldırılması yönündeki kararı, aksi belirtilmedikçe, mevcut ve doğacak bütün çocukları kapsar (TMK m. 348/3). Bu yönüyledir ki velayetin kaldırılması sebebinin, öğretide ve uygulamada, kararın verilebileceği ağırlıkta olması aranır⁵². Velayetin kaldırılması bakımından yeterli ağırlıkta olmayan bir sebebin velayetin değiştirilmesi sonucunu doğurması da mümkündür⁵³.

I. VELAYET GÖREVİNİN GEREĞİ GİBİ YERİNE GETİRİLMEMESİ

TMK m. 348/1, b. 1 hükmüne göre hakim, şu hallerde velayetin kaldırılmasına karar verir: “Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi”⁵⁴. Hükümde açıkça yer almamakla birlikte bu sebeplerin, gelecekteki durum veya davranışları konu edindiği anlaşılmaktadır⁵⁵. Ayrıca görüldüğü gibi hüküm,

49 Ankara 28 HD BAM, E 2019/2019 K 2020/607, 14.07.2020 (Kazancı).

50 Velayetin kaldırılması sebepleri için ayrıca bkz. Öztan (n 2) 1099 vd.; Özlü (n 35) 72 vd.

51 Affolter-Fringeli and Vogel (n 2) Art. 311-312 N. 11; Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.165; Köprülü ve Kaneti (n 2) 257-258; Oğuzman ve Dural (n 2) 313; Hatemi ve Serozan (n 2) 368; Serozan (n 2) s. 292; Elçin Grassinger (n 2) 162-163; Çelik (n 2) 267. Karş. Özlü (n 35) 68.

52 Bunun “özellikle katı ölçüde” (*besonders strenger Massstab*) olması gerektiği yönünde bkz. Yvo (n 2) Art. 311-312 N. 2; Bger 5C.207/2004, E. 3.2.1.

53 Bkz. Elçin Grassinger (n 2) 162-163; İstanbul 10 HD BAM, E 2016/15 K 2016/16, 03.11.2016: “(...) Mahkemenin kabulüne göre de hükmün 3. bendinde “1.Aile Mahkemesinin 2014/411 E, 2014/606 K nolu ilamı ile küçük Emirhan’ın velayeti davalı anneye verilmiş ise de bu kez velayetin anneden kaldırılarak davacı babaya verilmesine” şeklinde hüküm kurulması doğru görülmemiştir. Anne ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi, ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır bir biçimde savsaklamaları halinde hakim velayet hakkını kaldırabilir. (TMK.md.348) Toplanan delillerle ortaya çıkan durum yukarıda açıklanan şekilde net şartlarının varlığına yeterli olmayıp velayetin değiştirilmesine yol açar (TMK.md.183,349) Öyle ise olaya uygun kanun hükmünün belirlenmesinde hata ile velayetin değiştirilmesi (TMK.md.183, 349) yerine, Türk Medeni Kanununun 348. maddesi sonuçlarını doğuracak biçimde velayetin kaldırılmasına (nez’è) karar verilmesi yasaya uygun olmuştur. (...)”. Aynı yönde bkz. Yargıtay 2 HD, E 2017/1926 K 2017/5464, 04.05.2017; Yargıtay 2 HD, E 2017/1818 K 2017/5451, 04.05.2017 (Kazancı).

54 Hükümde yer alan “özürlü olması” ifadesi, 5378 sayılı Kanun kapsamında yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte ana veya babanın özür durumunun, hastalık veya benzer bir sebep olarak kabul edilmesi sonucunda yine velayetin kaldırılması sebebi olabileceğini belirtmek gerekir.

55 Bu sebeplerin tıp literatüründe “hastalığın seyri” olarak tercüme edilebilecek birer “prognoz” oldukları yönünde bkz. Hausheer, Geiser and Aebi-Müller (n 2) N. 17.166.

deneyimsizlik, hastalık, başka bir yerde bulunma durumlarının benzerlerinin de velayetin kaldırılması sebebi olabileceğini ifade etmekle, bu sebepleri sınırlı sayıda olmayacak biçimde düzenlemektedir⁵⁶. Esasen “velayet görevinin gereği gibi yerine getirilmemesi”, sınırlanabilir bir durum da değildir. Burada, yargı kararlarından anlaşılacağı üzere, ana veya babanın akıl zayıflığı içerisinde olması⁵⁷ yahut ana veya babanın tutuklu olması⁵⁸ gibi sebepler, TMK m. 348/1, b. 1 hükmü kapsamında, (velayet kaldırılması ile birlikte) velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli/haklı birer sebep olarak kabul edilmektedir.

Velayet sahibi ana veya babanın ekonomik durumunun, çocuğun bakımına elverişli olmaması da TMK m. 348/1, b. 1 hükmü kapsamında incelenebilir. Velayetin değiştirilmesini talep eden veya halihazırda veli olan ana veya babanın ekonomik durumunun iyi veya kötü olması, söz konusu talebin kabulü veya reddi bakımından, kural olarak, yeterli/haklı bir sebep değildir. Özellikle uygulamada sıklıkla karşılaşıldığı üzere, velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya babanın ekonomik durumunun halihazırda veli olan ana veya babadan iyi olduğu, diğer bir deyişle çocuğun daha müreffeh bir hayat süreceği gerekçesi, tek başına, velayetin değiştirilmesi talebinin kabulünü sağlamaz. Benzer biçimde, ekonomik durumu iyi olan velinin sahip olduğu imkanları çocuk için kullanmaması veya bundan kaçınması, velayet görevinin gereği gibi yerine getirilmesini engellemesi ve esasen çocuğun üstün yararına aykırı olması sebebiyle, velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli kabul edilir⁵⁹. Sayılan durumların tamamında hakim, çocuğun üstün yararını gözeterek karar verir.

2. ÇOCUĞA YETERLİ İLGİNİN GÖSTERİLMEMESİ VEYA ONA KARŞI YÜKÜMLÜLÜKLERİN AĞIR BİÇİMDE SAVSAKLANMASI

TMK m. 348/1, b. 2 hükmüne göre de hakim, şu hallerde velayetin kaldırılmasına karar verir: “Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savaştırmaması”. Bu hükümde öngörülen velayetin kaldırılması sebepleri, TMK m. 348/1, b. 1 hükmünün aksine, velayet sahibi ana veya babanın geçmişteki davranışlarını konu edinir⁶⁰. Yeterli ilginin gösterilmemesi veya çocuğa karşı yükümlülüklerin ağır biçimde savaştırmaması, esasen, ihmalî davranışları işaret etmektedir. Burada, yargı kararlarından anlaşılacağı üzere, çocuğun üçüncü kişilerin yanında bırakılarak velayetin getirdiği yükümlülüklerin fiilen bu kişilere devredilmesi⁶¹,

56 Akıntürk ve Ateş (n 2) 439; Kılıçoğlu (n 43) 516; Elçin Grassinger (n 2) 168-169; Çelik (n 2) 270. 743 sayılı mülga TMK döneminde bkz. ve karş. Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal (n 2) 507.

57 Yargıtay 2 HD, E 2011/20559 K 2012/15187, 06.06.2012 (Kazancı).

58 Yargıtay 2 HD, E 2006/10576 K 2007/220, 23.01.2007 (Kazancı).

59 Ankara 2 HD BAM, E 2019/2802 K 2020/77, 22.01.2020: “(...) davalı H. hanım ve ailesinin maddî olarak durumlarının iyi olduğu fakat aile düzenlerinin bozuk olduğu, çocuklara yeterince bakım göstermediği, kış aylarında çocukların dışarıda yalın ayak gezdiği, okula göndermediği ve bakımsız oldukları bilgisine erişildiği, annenin düzensiz ekonomik, durumu evde çok sayıda kişinin yaşamaması, bakımsız olması, davacı ve ailesinin S.’i alma konusundaki istekleri ile sosyal ve ekonomik durumları gözetildiğinde S.’in velayetinin babaya verilmesinde herhangi bir engel bulunmadığı (...)” (Kazancı).

60 Bu sebeplerin kusura dayandığı yönünde bkz. Yıldırım (n 2) 156. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere velayetin değiştirilmesi (veya kaldırılması) kararının verilebilmesi, velayet sahibi ana veya babanın kusurlu olmasına, bunun doğal bir sonucu olarak da kusurlarının ispatlanmış olmasına bağlı değildir. Ayrıca bkz. Breitschmid (n 2) Art. 311-312 N. 8.

61 Adana 2 HD BAM, E 2019/1343 K 2020/91, 15.01.2020 (Kazancı).

TMK m. 348/1, b. 2 hükmü kapsamında, (velayetin kaldırılması ile birlikte) velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli/haklı bir sebep olarak kabul edilmektedir.

C. ÇOCUĞUN KİŞİSEL İLİŞKİ KURMASINA ENGEL OLUNMASI

Çocukla kişisel ilişki kurma hakkı, velayete bağlı değildir. Velayet sahibi olmayan ana veya baba (ve gerekli koşulları sağlaması durumunda üçüncü kişiler) çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir⁶². Ne var ki velayet sahibi olmayan ana veya babanın çocuk ile kişisel ilişki kurmasına engel olunmasına uygulamada sıklıkla rastlanılır. Çocuk ile kişisel ilişki kuramayan ana veya baba, Çocuk Koruma Kanunu m. 41/A vd. hükümleri kapsamında çocuk teslimi yoluna başvurabilir⁶³. Ancak bu durum, süreklilik arz etmesi koşuluyla, velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli/haklı bir sebep olarak da kabul edilir⁶⁴. Esasen uygulamada kabul edilen bu durum, 7343 sayılı Kanun kapsamında Türk Medeni Kanunu'na iki ayrı hükümlerle dahil edilmiştir: TMK m. 182/2 hükmüne göre, "Mahkeme, kararında kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde, çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla velayetin değiştirilebileceğini ihtar eder"; TMK 324/3 hükmüne göre, "Velayet kendisine bırakılan ana veya baba, kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerini yerine getirmese çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla velayet değiştirilebilir. Bu husus kişisel ilişki kurulmasına dair kararda taraflara ihtar edilir".

Görüldüğü gibi 7343 sayılı Kanun, çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olunması durumunu, uygulamada halihazırda kabul edildiği biçimde, bir velayetin değiştirilmesi sebebi olarak Türk Medeni Kanunu'nda açıkça düzenlemiştir. Bununla birlikte yukarıda zikredilen hükümlerin içeriği yeterince açık değildir. Burada, öncelikle, çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olunması durumunun yine süreklilik arz etmesini aramak isabetli olur. Zira çocuğun üstün yararı, yukarıda da açıklandığı üzere, kural olarak, velayete ilişkin düzenlemenin süreklilik arz etmesi, diğer bir deyişle onun değiştirilmemesi yönündedir. Ne var ki velayet sahibi ana veya babanın çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olmak amacıyla, sözelimi, çocuğa karşı şiddet eylemi gerçekleştireceği

62 Çocukla kişisel ilişki kurma hakkı bakımından ayrıca bkz. Fulya Erlüle, "Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulması" (2010) 16 (3-4) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 217, 217 vd.; Canan Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması" (2015) 35 (1) Public and Private Law Bulletin 103, 104 vd.

63 Çocuk ile kişisel ilişki kuramayan ana veya babanın, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun m. 25 vd. hükümleri kapsamında çocuk teslimi yoluna başvurması usulü, 7343 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Buna göre ilam veya tedbir kararı çerçevesinde çocuk ile kişisel ilişki kurmak isteyen ana veya baba, Çocuk Koruma Kanunu'na eklenen m. 41/A vd. hükümleri kapsamında, yükümlüleri tarafından rıza dahilinde uygulanmayan bu kararların yerine getirilmesi için Adalet Bakanlığı nezdinde kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'ne başvurabilir. Ancak söz konusu uygulama, bu çalışmanın hazırlandığı dönemde henüz uygulamaya geçmiş değildir.

64 Yargıtay 2 HD, E 2013/13646 K 2014/157, 13.01.2014: "(...) *Tarafların müşterek çocuğu Tuana 2008 doğumlu olup, taraflar arasındaki anlaşmalı boşanma gereğince velayeti davalı babadadır. Dosya kapsamındaki delillerden ve tanık beyanlarından davacı kadının 01.01.2012, 15.01.2012, 01.08.2012 ve 07.08.2012 tarihlerinde müşterek çocuk ile şahsi ilişki tesisi için icra kanalıyla geldiğinde davalı babanın çocukla başka illerde bulunduğu gerekçesiyle şahsi ilişki tesis edilemediği ve davalı babanın bu nedenle tazyik hapis cezası ile cezalandırılmasından sonra şahsi ilişkinin sağlanabildiği; ayrıca icra dosyalarında kendisinin "mernis adresi İstanbul olduğu için çocuğu teslim edemediği" şeklinde savunmasına karşın 02.04.2012 tarihli sosyal inceleme raporunda Edremit'te bulunan anne-babasıyla ikamet ettiğini belirtip bu suretle anne ve çocuk arasındaki kişisel ilişkiyi engelleyerek velayet görevini kötüye kullandığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle davanın kabulü yerine reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. (...)*" (Kazancı).

yönünde diğerini tehdit etmesi veya bunu uygulaması yahut bu ölçüde – özellikle kolluk kuvvetinin müdahalesini gerektiren – olaylara sebebiyet vermesi durumlarında, tek seferlik eylemler dahi velayetin değiştirilmesi bakımından yeterli kabul edilmelidir. Bunun dışında, uygulamada halihazırda kabul edildiğinin aksine, velayet sahibi olmayan ana veya babanın, Çocuk Koruma Kanunu'na eklenen m. 41/A vd. hükümleri kapsamında resmi makamlara başvurmuş olmasına gerek yoktur. Çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olduğu hususunun – usul hukuku kuralları çerçevesinde – ispat edilmesi yeterli kabul edilmelidir. Nihayet, velayetin bırakıldığı ana veya babaya bunun değiştirilebileceğinin ihtar edilmesi, hükmün uygulanabilmesi bakımından mutlak bir koşul değildir. Buna göre, velayete ilişkin mahkeme kararında söz konusu ihtar yer almasa dahi, çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olan ana veya babadan velayetin alınması mümkündür.

D. ÇOCUĞUN TALEBİ

Velayetin değiştirilmesi davalarında, yukarıda belirtilen sebeplerden biri bulunmasa dahi, çocuğun talebi dikkate alınır. Özellikle ayırt etme gücü yerinde olan çocukların halihazırda velayet sahibi ana veya baba yanında kalmak istememesi yönündeki talepleri, diğer ana veya babanın velayetin getirdiği hak ve yükümlülükleri kullanabileceği hususunun sosyal inceleme raporu ile de tespit edilmesi ihtimalinde, dikkate alınır ve velayetin değiştirilmesi kararı verilebilmesini sağlar⁶⁵. Bu talep, mahkemeye, çocuk tarafından doğrudan yönetilebileceği gibi temsil kayyımı aracılığıyla da yöneltilmiş olabilir. Ancak her halde taleple bağlı olmayan hakim, çocuğun üstün yararı gerektirdiği takdirde, onun düşüncesine aksi yönde karar verebilir⁶⁶.

III. USUL HUKUKU BAKIMINDAN VELAYETİN DEĞİŞTİRİLMESİ

A. VELAYETİN DEĞİŞTİRİLMESİ DAVASINDA KARAR VERİLMESİ

Velayetin değiştirilmesi davalarında, davalı ana veya babanın çocuğa karşı suç konusu eylemler gerçekleştirdiğinin ileri sürülmesine sıklıkla rastlanılır. Böyle durumlarda Bölge Adliye Mahkemelerinin uygulaması, ilgili ceza yargılamasının bekletici mesele yapılması gerektiği

65 Ankara 1 HD BAM, E 2019/1164 K 2020/268, 08.01.2020: "(...) Somut olayda; tarafların Tosya Aile Mahkemesi'nin 2009/150-2011/211 Sayılı dosyası ile boşandıkları, müşterek çocuk R. Can'ın velayetinin anneye verildiği, daha sonra Tokat Aile Mahkemesi'nin 2013/586-2014/274 Sayılı dosyası ile velayetin anneden alınarak babaya verildiği, ilk derece mahkemesince alınan sosyal inceleme raporunda, velayeti istenen R. Can'ın fiziksel ve zihinsel gelişiminin normal düzeyde olduğu, yaşadığı ortama adapte olduğu ve mutlu olduğu, herhangi bir ihmal ve istismara maruz kalmadığı izleniminin edinildiği, psikolojik ve sosyal gelişiminin olumlu seyrettiği, müşterek çocuğun anneye düşkün olduğu ve tüm faktörler dikkate alındığında velayetin anneye verilmesi yönünde görüş bildirildiği görülmüştür. Tüm dosya kapsamı ve müşterek çocuğun anne yanında kalmak istediğini beyan etmesi hususu dikkate alındığında, velayetin değiştirilmesinin müşterek çocuğun yararına olacağı, bu nedenle kabul kararının yerinde olduğu (...)" (Kazancı).

66 İzmir 18 HD BAM, E 2019/1618 K 2020/23, 21.01.2020: "(...) çocuğun annesi ile birlikte yaşamak istediği ancak annenin bir anlamda seçimini yaptığı ve çocuğu yanına alamayacağını ve velayet görevini yerine getirmeyeceğinin dosya kapsamından sabit olduğu, bu durumda çocuğun menfaatinin öz babasıyla birlikte yaşamasında olduğu anlaşıldığından mahkemeye davanın kabulüne karar verilip velayet hakkının değiştirilip babaya verilmesi ve doğal sonucu olarak iştirak nafakasının kaldırılmasının usul ve yasaya uygun olduğu anlaşıldığından (...)" (Kazancı).

yönündedir⁶⁷. Ne var ki velayetin değiştirilmesi talebi hakkında karar verecek mahkeme, ceza mahkemesinin verdiği beraat kararıyla bağlı değildir (TBK m. 74/1). Ancak ceza mahkemesinin maddi vakianın varlığı hakkında vereceği kesinleşmiş karar, velayetin değiştirilmesi davasında ayrıca tartışılmasına gerek kalmaksızın bu mahkemeyi de bağlar.

Velayetin değiştirilmesi yönünde karar veren hakim, re'sen, (i) çocuk ile kişisel ilişki kurulması ve (ii) iştirak nafakası hususlarında karar verir:

(i) Çocuk ile kişisel ilişki kurulmasına ilişkin TMK m. 323 hükmüne göre, “*Ana ve babadan her biri, velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir.*” Görüldüğü gibi ana ve baba, çocuk üzerinde sahip olduğu velayet değiştirilmiş olsa dahi, onunla kişisel ilişki kurulmasını isteyebilir. Ancak velayeti değiştirilen ana veya baba aleyhine yöneltilen davalarda, buna ilişkin bir talep ileri sürülmemiş olsa dahi, çocuk ile kişisel ilişki kurulması hususu re'sen düzenlenir⁶⁸. Ancak burada, yukarıda da belirtildiği üzere, çocuğun üstün yararı gözetilir. Zira kişisel ilişki kurulması, temelinde, çocuğun yararını, onun ana ve baba ilgisi ve şefkatinden mahrum kalmamasını amaçlar⁶⁹. Buna göre, çocuğun üstün yararının gerektirdiği ve özellikle çocuğa karşı suç konusu eylemlerin gerçekleştirildiği durumlarda, kişisel ilişki kurulması talebi reddedilir⁷⁰.

(ii) Velayetin değiştirilmesi davasının ileri sürüldüğü yargılamalarda iştirak nafakası hususunda da re'sen karar verilir. Burada iki ayrı ihtimal söz konusu olabilir. Birinci ihtimalde, velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya baba, davalı ana veya babanın iştirak nafakası ödemesine karar verilmesini talep eder. Böyle durumlarda mahkemenin söz konusu talep hakkında olumlu veya olumsuz yönde bir karar vermesi gerekir⁷¹. İkinci ihtimalde, velayetin değiştirilmesini talep eden ve iştirak nafakası ödeyen taraf, bunun kaldırılmasını talep eder. Bu talep, çocuğun fiilen teslim alındığı tarihten itibaren geçmişe etkili olarak da söz konusu olabilir. İkinci ihtimalde talep, velayetin değiştirilmesi talebinin eki niteliği taşımadığı durumlarda, nisbi harca tabidir⁷².

67 Kayseri 2 HD BAM, E 2020/256 K 2020/259, 04.03.2020: “(...) Sonuç olarak; davacı vekilinin istinaf taleplerinin 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 353/1-a-4 ve 355. maddesi gereğince kabulü ile, ilk derece mahkemesi kararının tamamının kaldırılmasına davaya konu küçüklere temsil kayyımı atanması için (TMK m. 426/2) yetkili vesayet makamına ihbarda bulunulması, atanacak kayyımın duruşmaya çağırılması ve göstermesi hâlinde delillerinin toplanması, ayrıca Kayseri 15. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2019/105 Esas sayılı davasının neticesinin bekletilici mesele sayılarak sonucunda verilecek karar ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek hasıl olacak sonucuna göre karar vermek üzere dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilerek aşağıdaki gibi hüküm kurulmuştur. (...)” (Kazancı).

68 Bu yönde bkz. Serdar (n 24) 777.

69 Elçin Grassinger (n 2) 194; Yeliz Yücel, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı* (On İki Levha 2018), 141.

70 Asena Sinanoğlu, *Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı* (On İki Levha 2020), 9.

71 Ankara 2 HD BAM, E 2019/2174 K 2020/1229, 21.10.2020: “(...) Kabule göre de hükmün sonuç kısmında taleplerden her biri hakkında verilen hükmün gösterilmesi gerekir (HMK 297/2). Davacının velayetinin verilmesini istediği ortak çocuk için iştirak nafakası talebi olduğu halde bu yönde olumlu yada olumsuz hüküm kurulmaması da doğru değildir. (...)” (Kazancı).

72 Kayseri 2 HD BAM, E 2020/48 K 2020/57, 16.01.2020: “(...) Davacı erkeğin iştirak nafakasının geriye dönük olarak kaldırılması talebi velayetin değiştirilmesi talebinin eki niteliğinde olmayıp, nispi harca tabidir. Bu talep nedeniyle davanın açılması esnasında nispi harç alınmadığı gibi bu eksiklik yargılama sırasında da giderilmemiştir. Nispi harç tamamlattırılmadan müteakip işlemler yapılamaz. Mahkemece, davacı erkeğe kaldırılmasını talep ettiği bir yıllık iştirak nafakası miktarı üzerinden nispi harcın ikmali için süre verilmesi (Harçlar Kanunu m. 10-32) harç noksanlığı giderildiği

B. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

Velayetin değiştirilmesi davalarında görevli mahkeme, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 4/b. 1 hükmü kapsamında, aile mahkemeleridir. Aile mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde de asliye hukuk mahkemeleri, aile mahkemesi sıfatıyla, davaya bakmakla görevlidirler. Yetkili mahkeme bakımından ise kanunda bir özel düzenleme ve kesin yetki kuralı bulunmamaktadır⁷³. Bu kapsamda, velayetin değiştirilmesi davalarında yetkiye ilişkin genel kurallar uygulanır. Buna göre davalı ana veya babanın davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi, genel yetkilidir. Bunun dışında, velayetin değiştirilmesinin HMK m. 382/2, b, b. 13 hükmü doğrultusunda çekişmesiz yargı işlerinden olması sebebiyle, aynı Kanunun m. 384 hükmü kapsamında, velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya baba yahut diğer ilgilinin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.

C. YARGILAMA USULÜ VE KANUN YOLU İNCELEMESİ

Velayetin değiştirilmesi, yukarıda da belirtildiği üzere, çekişmesiz yargı işlerindedir. Bu sebeple velayetin değiştirilmesinin ileri sürüldüğü davalarda, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, basit yargılama usulü uygulanır (HMK m. 385/1)⁷⁴ ve aksine bir hüküm bulunmadıkça re'sen araştırma ilkesi geçerlidir (HMK m. 385/2). Ayrıca bu davalarda verilen kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez (HMK m. 388). Bu sebeple, velayetin değiştirilmesi sonucunda bu hakkı kendisinden alınan ana veya babanın da aynı talebi ileri sürebilmesi mümkündür. Velayetin değiştirilmesine ilişkin davalarda ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı istinaf yolu açık olmakla birlikte bunlar hakkında temyiz yoluna başvurulamaz (HMK m. 362/1, d)⁷⁵.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çocuğun velayetine tek başına sahip olan ana veya babanın, bu kurumun içerisinde barındırdığı yükümlülükleri her zaman tam olarak yerine getirmediği veya bunları yapmaya gücü yetmediği

takdirde, bu talebin esasının incelenmesi ve hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi, harcın ikmal edilmemesi halinde ise Harçlar Kanunu'nun 30. maddesi gereğince işlem yapılması gerekirken belirtilen hususlar gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir. (...)" (Kazancı).

- 73 Yargıtay 5. HD, E 2021/3105 K 2021/9949, 20.09.2021: "(...) Velayetin değiştirilmesi ile ilgili davada kesin yetki kuralı bulunmayıp ancak davalılar tarafından bu hususun ilk itiraz olarak ileri sürülmesi halinde yetki hususu dikkate alınır. Hâkim, yetkinin kesin olmadığı hallerde, bu hususu re'sen nazara alamaz. (...)" (Legalbank).
- 74 Basit yargılama usulünün uygulandığı velayetin değiştirilmesi davalarında sözlü yargılama aşaması bulunmaz. Bu sebeple sözlü yargılama aşaması için ayrı gün verilmesi yönündeki talebin kabul edilmemesi, kararın kaldırılmasını gerektirmez. Bkz. Samsun 4 HD BAm, E 2020/1344 K 2020/2358, 15.10.2020 (Kazancı).
- 75 Yargıtay 2 HD, E 2021/1393 K 2021/3018, 14.04.2021: "(...) Velayetin değiştirilmesine ilişkin dava, çekişmesiz yargı işidir (HMK m. 362/2-b-13). Bölge adliye mahkemesince çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar kesin nitelikte olup, bu kararlara karşı temyiz yoluna başvurulamaz (HMK m. 362/1-ç). Bu sebeple davacı-davalı babanın bu yöne ilişkin temyiz dilekçesinin reddine karar verilmesi gerekmiştir. (...)" (Legalbank). Aynı yönde bkz. Yargıtay 2 HD, E 2021/4600 K 2021/5638, 01.07.2021 (Kazancı). Velayetin değiştirilmesi talebine ek olarak veya bundan ayrı ileri sürülen kişisel ilişkinin düzenlenmesi talebi hakkındaki kararlara karşı, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin uygulaması kapsamında, temyiz yolu açıktır.

durumlar olabilir. Böyle durumlarda velayet sahibi olmayan kişinin, çocuğun korunması önemli olarak, velayetin değiştirilmesini talep etmesi mümkündür. Velayetin değiştirilmesi davası olarak bilinen bu dava, uygulamada hemen her defasında velayet sahibi olmayan ana veya baba tarafından açılmakla birlikte, üçüncü kişiler tarafından da açılabilir. Velayetin değiştirilmesi davalarında, veli ile çocuk arasında menfaat çatışması bulunması sebebiyle, çocuğa bir temsil kayyımı atanması zorunlu olmalıdır. Velayetin değiştirilmesi davalarında çocuğun üstün yararı gözetilir ve bunu sağlayabilmek üzere karar vermeden önce çocuğun dinlenilmesi gerekir. Velayetin değiştirilmesi davasının temelinde bir çocuğun korunması önlemi olması sebebiyle velayet sahibi ana veya babanın kusuru aranmaz. Ayrıca bu tür davalarda hakim, taleple de bağlı değildir. Velayetin değiştirilmesi talebinin kabul edilebilmesi için velayetin kurulma anından sonra ortaya çıkan ve çocuğun üstün yararına zarar veren veya bu ihtimali haiz bir yeterli/haklı sebebin varlığı aranır. Bu sebebin, aynı zamanda, süreklilik arz etmesi aranır. Velayetin kurulma anındaki durumun değişmesi, velayetin kaldırılmasını gerektiren durumların varlığı, çocuğun kişisel ilişki kurmasına engel olunması ve nihayet çocuğun talebi, birer velayetin değiştirilmesi sebebi olarak sıralanabilir. Bu sebebin suç konusu bir eylem olması durumunda, ceza yargılamasının bekletici mesele yapılması gerekir. Ancak velayetin değiştirilmesi talebi hakkında karar verecek mahkeme, ceza mahkemesinin verdiği beraat kararıyla bağlı değildir. Velayetin değiştirilmesi yönünde karar veren hakim, çocuk ile kişisel ilişki kurulması ve iştirak nafakası hususlarında re'sen karar verir. Bu davalarda aile mahkemesi görevli, davalı ana veya babanın davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri ile velayetin değiştirilmesini talep eden ana veya baba yahut diğer ilgilinin yerleşim yeri mahkemeleri yetkilidir. Velayetin değiştirilmesine ilişkin kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmezler ancak şekli anlamda bölge adliye mahkemesi kararı ile kesinleşirler.

KAYNAKÇA

- Affolter-Fringeli K and Vogel U, *Berner Kommentar, Die elterliche Sorge / der Kinderschutz, Art. 296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (Stämpfli 2016).
- Akıntürk T ve Ateş D, *Türk Medeni Hukuku İkinci Cilt Aile Hukuku* (20. bs., Beta 2017).
- Akkışla H S, *Velayetin Tevdii* (Turhan 2017).
- Baktır Çetiner S, *Velayet Hukuku* (Yetkin 2000).
- Baygın C, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha 2010).
- Birinci Uzun T, “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli” (2016) 6 (1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135-166.
- Breitschmid P and Jungo A (eds), *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen – und Familienrecht – Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB – PartG* (3. Auflage, Schulthess 2016).
- Cansel E, “Velayet Hakkı ve Kötüye Kullanılması Nedeniyle Kaldırılması” (1977) 1 Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975 137-148.
- Ceylan E, “Türk Medeni Kanunu’nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (2017) C. 19 (Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Şeref Ertaşa Armağan) 349-375.

- Çelik C, “Velayetin Kaldırılması” (2004) 54 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255-309.
- Dural M, Ögüz T ve Gümüş M A, *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku* (16. bs., Filiz 2021).
- Egger A, *Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Familienrecht, Zweite Abteilung: Die Verwandtschaft Art. 252-359* (Yazar Adı, ZK-ZGB) (2. Auflage, Schulthess 1943).
- Elçin Grassinger G, *Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçükün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler* (On İki Levha 2009).
- Erlüle F, *İsviçre Medeni Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Işığında Boşanmada Birlikte Velayet* (Yetkin 2019).
- Erlüle F, “Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulması” (2010) 16 (3-4) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 217-248.
- Feyzioğlu F N, Özakman C ve Sarıal M E, *Aile Hukuku* (3. bs., Filiz 1986).
- Gümüş M A, *Türk Medeni Hukukunda Kayımlık* (Vedat 2006).
- Hatemi H, *Aile Hukuku* (9. bs., On İki Levha 2021).
- Hatemi H ve Serozan R, *Aile Hukuku* (Filiz 1993).
- Hausheer H, Geiser, T and Aebi-Müller R E., *Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches* (6. Auflage, Stämpfli 2018).
- Hegnauer C, *Grundriss des Kindesrechts und des übrigen Verwandtschaftsrechts* (5. Auflage, Stämpfli 1999).
- Honsell H, Vogt N P and Geiser T (eds), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I: Art. 1-456 ZGB* (5. Auflage, Helbing Lichtenhahn 2014).
- Kılıçoğlu A M, *Aile Hukuku* (4. bs., Turhan 2019).
- Koçoğlu S, *Boşanmanın Çocuk Açısından Sonuçları* (Beta 2018).
- Köprülü B ve Kaneti S, *Aile Hukuku* (2. bs., Filiz 1989).
- Köseoğlu B ve Kocağa K, *Aile Hukuku ve Uygulaması* (Türkiye Barolar Birliği 2009).
- Kren Kostkiewicz J, Wolf S, Amstutz M and Fankhauser R (eds), *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar* (Orell Füssli 2016).
- Oğuzman K ve Dural M, *Aile Hukuku* (2. bs., Filiz 1998).
- Özdemir H ve Ruhi A C, *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları* (On İki Levha 2016).
- Özer Taşkın Ö, “Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi” (2020) 6 (1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239-262.
- Özlu H, *Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması* (Adil 2002).
- Öztan B, *Aile Hukuku* (6. bs., Turhan 2015).
- Öztan B ve Öztan F, “Boşanmada Velayetin Tevidii” (2016) 1 (2) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 473-495.
- Serdar İ, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı” (2007) 9 (Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 739-781.
- Serozan R, *Çocuk Hukuku* (2. bs., Vedat 2017).
- Sinanoğlu A, *Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı* (On İki Levha 2020).
- Sutter-Somm T and Kobel F, *Familienrecht* (Schulthess 2009).
- Tekinay S S, *Türk Aile Hukuku* (7. bs., Filiz 1990).
- Tuor P, Schnyder B, Schmid J and Jungo A, *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch (Tuor/Schnyder/Jungo)* (14. Auflage, Schulthess 2015).
- Usta S, *Çocuk Hakları ve Velayet* (On İki Levha 2012).

- Uyumaz A, “Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmalı ve Anne Babaya Karşı Korunması” (2016) 14 (160) Legal Hukuk Dergisi 1971-2005.
- Yargıç Z, *Türk Hukuku’nda Anlaşmalı Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları* (On İki Levha 2021).
- Yıldırım A, *Türk Aile Hukuku* (Savaş 2014).
- Yılmaz C, “Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması” (2015) 35 (1) Public and Private Law Bulletin 103-141.
- Yücel Ö, *Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili* (Turhan 2011).
- Yücel Y, *Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı* (On İki Levha 2018).
- Ziyan A, *Velayet İlişkisi Bağlamında Çocuğun Ebeveyni Tarafından Temsili* (On İki Levha 2019).